

MARIANO LAGASCA, MEMBRE DE LA REIAL ACADEMIA DE MEDICINA DE CATALUNYA: SOCI LLIURE, 1819.

HERNANDEZ CARDONA, Àngel M.

Acadèmic corresponent.

Resum: Es dona notícia d'un fet poc conegut. La Reial Acadèmia Mèdico Pràctica de Barcelona va nomenar com a soci lliure, l'any 1819, el botànic Mariano Lagasca, una de les grans figures d'aquesta ciència a Espanya en el seu temps. Aquesta categoria estava reservada a persones d'alt nivell científic que no eren metges. Però el fet és que Lagasca també havia estudiat medicina i exercit com a metge, principalment en els anys de la guerra del francès. Detalls de la seva activitat mèdica.

Paraules clau: Mariano Lagasca. Acadèmia de Medicina de Barcelona, Socis lliures.

Resumen: Se aporta la noticia de un hecho poco conocido. La Reial Acadèmia Mèdico Pràctica de Barcelona nombró "socio libre", en el año 1819, al botànic Mariano Lagasca, una de las grandes figuras de esta ciencia en España en su época. Esta categoría se reservaba a personas de alto nivel científico que no eran médicos. Pero se daba la circunstancia que Lagasca también había estudiado medicina y ejercido como médico, principalmente en los años de la guerra de la Independencia. Detalles de su actividad como médico.

Palabras clave: Mariano Lagasca. Acadèmia de Medicina de Barcelona, Socios libres.

*

INTRODUCCIÓ

L'eximi botànic, i també metge, Mariano Lagasca ha estat objecte de moltes biografies, però en cap de les consultades consta que hagi estat membre de la nostra docta Acadèmia. Aquesta nota vol pal·liar aquest buit biogràfic i alhora fer-nos enorgullir d'haver comptat entre els nostres acadèmics amb un dels més preclars botànics de tots els temps.

Segons consta en el Registre de socis (1770-1830) i dins de l'epígraf "Socios libres, quienes están reducidos al número de doce, y en cuya clase se admiten sugetos nacionales y extrangeros, que no siendo médicos hayan sobresalido en alguna de las ciencias naturales que tienen conexión con la medicina", Mariano Lagasca va ingressar el 22 de juny de 1819 com a soci lliure a la llavors anomenada Reial Acadèmia de Medicina Pràctica de Barcelona. S'ha de dir que no havia d'haver estat considerat soci lliure, sinó soci íntim, ja que era metge.

SEMBLANÇA BIOGRÀFICA

Mariano Lagasca Segura va néixer el 5 d'abril de 1776 a Encinacorba, província de Saragossa. Com estava capacitat per als estudis, els seus pares, amb la idea que es fes capellà, el van enviar a Tarragona, amb el canonge Antonio Verdejo. Aquest i l'insigne científic Antoni Martí Franquès, soci lliure de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya (1790), van introduir-lo en l'estudi de les plantes. No tenint vocació sacerdotal, va començar la carrera de medicina a la universitat de Saragossa, després va passar a la de València i finalment a la de Madrid, on es va graduar el 15 de juny de 1801. Al mateix temps que cursava la carrera mèdica, feia copioses herboritzacions per allà on passava. Quan Antoni Josep Cavanilles, excels botànic i soci lliure de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya (1792), esdevingué director del Reial Jardí Botànic de Madrid, l'acceptà com a col·laborador. El 1803, comissionat pel govern, féu un viatge pel nord d'Espanya, en cerca de materials per a una flora espanyola.

El 1808 els francesos el nomenaren director del Jardí Botànic madrileny, però rebutjà el càrrec i, fugint de Madrid, s'incorporà a l'exèrcit com a metge militar. Acabada la guerra, el 1813, tornà a ser nomenat director del Reial Jardí Botànic de Madrid i continuà la preparació d'una *Flora española* i també, en col·laboració amb Clemente, d'una *Ceres*. A la fi de l'any 1821 fou elegit diputat per Saragossa i hagué de fixar la seva residència a Cadis, on eren les Corts. El juny del 1823 el sorprengué a Sevilla un aldarull absolutista i foren llençats els seus bagatges al riu Guadalquivir, perdent-se quasi totalment la seva biblioteca, el seu herbari i els seus manuscrits. Obligat a exiliar-se, ho féu a Londres, on romangué des del 1824 al 1831, i després passà a l'illa de Jersey.

Mort Ferran VII, pogué retornar a Espanya i el 1834, abans d'anar a Madrid, sojornà un mes a Barcelona, allotjat en casa del seu amic Marian de la Pau Graells, ocasió que aprofità per a revisar l'herbari del Museu Salvador. El 1838, molt malalt i en cerca d'un clima més benigne, tornà de nou a Barcelona, on fou acollit pel bisbe Pedro Martínez San Martín fins a la seva mort, esdevinguda el 26 de juny de 1839. A més de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, fou membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona i de moltes altres societats científiques. Els seus principals treballs publicats són els següents: *Amenidades naturales de las Españas* (1811 i 1821), *Genera et species plantarum, quae novae sunt aut nondum recte cognoscuntur* (1816), *Elenchus plantarum* (1816), *Memoria sobre las plantas barrilleras de España* (1817), *Observaciones sobre la familia natural de las plantas aparasoladas* (1825) i *Sketches of the botanical, horticultural and rural circumstances of Spain* (1827).

EL TESTAMENT I LA DATA DE LA SEVA MORT

El 22 de febrer de 1839, Mariano Lagasca fa testament a Barcelona davant el notari Josep Antoni Jaumar (AHPB, 1.232/17, fol. 70r i 142v-145r). Diu que és fill de Ramón Lagasca i de Manuela Segura, i que la seva esposa és Antonia

Carrasco. Deixa els seus béns als seus fills Mariano i Francisco, “para que los hereden por partes iguales, con la bendición de Dios”, i declara que “no lego cosa alguna a mi hijo D. José Lagasca, en consideración a lo mucho que he tenido que gastar para su educación y a las crecidas cantidades que le he entregado”. S’ha de dir que Mariano Lagasca Carrasco va ser bibliotecari del Museo Nacional de Ciencias Naturales, de Madrid, i que Francisco Lagasca Carrasco esdevingué matemàtic i enginyer de camins.

Respecte a la data de la seva mort, ocorreguda a Barcelona, com ja s’ha dit, els seus biògrafs no es posen d’acord: per a uns és el 26 de juny de 1839, però molts d’altres diuen que va morir el dia 28. En aquest article puc afirmar categòricament que la veritable data del seu traspàs és el 26 de juny de 1839, ja que he tingut la sort de trobar la seva partida de defunció a l’Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (Òbits dels anys 1838-1873, fol. 11v), que reproduïxo a continuació: “Juny 1839. Dia 28 se cantà un ofici de *requiem dies obitus* al cos de Dⁿ Mariano Lagasca y Segura, primer professor y director del Jardí Botànic Nacional de Madrid, president de la Junta Governativa del Museo de Ciències Naturals de la mateixa capital. Natural de la vila de Encinacorba, regne de Aragó, fill de Dⁿ Ramon Lagasca y de Dª Manuela Segura, cònjuges, casat ab Dª Antonia Carrasco. Morí a la edad de 60 anys lo die 26 del mateix mes y any en casa lo señor Bisbe. Féu testament en poder del notari Jaumar. Rebé tots los sacraments.”

L’ERECCIÓ D’UN MONUMENT

Un document de l’1 d’octubre de 1839, conservat a l’Arxiu de la RAMC (lligall 21, número 160), escrit en castellà i llatí, fa referència a una petició que Feliu Janer i Antoni Monmany, respectivament president i secretari de l’Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona, fan a la Nacional Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona (així es deien llavors les dues sàvies acadèmies). Es tracta de l’erecció d’un monument a Mariano Lagasca, “catedrático de Botánica en Madrid e individuo de muchas academias, muy conocido y apreciado tanto de la Europa como de las Américas, no solo por sus vastos conocimientos e importantes trabajos en el reyno vegetal, sino que también por su útil y frecuente correspondencia literaria con los botánicos más célebres y la admirable pureza y suavidad de sus costumbres”. En aquest sentit, “se ha propuesto erigirle un monumento tan magnífico como sea posible en esta propia ciudad donde terminó sus días y descansan sus restos mortales” i s’obre una subscripció a tal efecte.

El monument es va concretar el 1852 en un embelliment del seu sepulcre, consistent en la col·locació d’una làpida de marbre amb el bust del genial botànic, decorat amb una corona de murta i la planta *Lagascea mollis* que li havia dedicat Cavanilles, a més d’una relació dels seus títols i condecoracions.

Aquest sepulcre es trobava al cementiri de l’Est, o del Poble Nou, però l’any 1995 va estar a punt de ser desnonat per “impago de tasas”. Sortosament, David Vargas Pino, llavors estudiant, va donar l’alerta escrivint als diaris (vegeu

La Vanguardia del 2 d'abril de 1995, pàgina 32) i a les autoritats.

Gràcies a les gestions fetes pel Justicia de Aragón y per la direcció del Real Jardín Botánico de Madrid, es va aconseguir traslladar les despulles de l'egregi metge i botànic a la seva vila natal. Així ho resumia un informe del govern d'Aragó, en dir que s'havia pogut realitzar la inhumació de les restes mortals de Mariano Lagasca "en la villa de Encinacorba el día 21 de octubre de 1995, en acto solemne organizado conjuntamente por el Justicia de Aragón, la Diputación Provincial de Zaragoza y el Ayuntamiento de Encinacorba. Nos congratulamos del feliz término de la iniciativa porque con ello se ha logrado evitar que terminara en el anónimo y triste destino de la fosa común del cementerio de Barcelona los restos de quien fue un destacado político liberal y, sobre todo, un insigne científico."

LAGASCA COM A METGE

Mariano Lagasca era metge, però poc han tractat aquest aspecte els seus biògrafs. Certament, es va dedicar més a la botànica, però també exercí la medicina com a metge militar. L'any 1808, un cop envaïda Espanya per les tropes napoleòniques, el rei Josep I, assessorat per Alexander Humbold, oferí la direcció del Reial Jardí Botànic de Madrid a Mariano Lagasca, el qual no sols no acceptà el càrrec, sinó que fugí a Salamanca i s'allistà a l'exèrcit espanyol com a metge. Durant tota la guerra de la Independència serví esforçadament i lleial al seu país. Tot i això, no abandonà la seva dèria per les plantes i estant, l'any 1811, a Oriola, hi publicà el primer número d'*Amenidades naturales de las Españas*.

Aquell mateix any i el següent de 1812, a Múrcia, Lagasca es destacà en la lluita contra la febre groga. Ho explica en el llibre *Extracto de la obra sobre la fiebre amarilla de don Tadeo Lafuente* (1821), de l'edició del qual tingué cura i en féu les notes i addicions. El mètode de Lafuente consistia en l'aïllament dels malalts i en l'administració de quina tan aviat com apareguessin els primers símptomes. Lagasca defensava aquest mètode "a la faz del mundo entero" i deia que els malalts que havia tractat "con el método riguroso de Lafuente, de todas edades, temperamentos y sexos, incluso señoras embarazadas y en estado de puerperio, todos curaron". Lagasca va aplicar el tractament amb quina als hospitals militars i al de San Juan de Dios de Múrcia, i també al Lazareto del Llano de la Luz. Precisament en aquest llatzaret ell en quatre ocasions, la seva muller, els seus dos fills grans i la seva criada van contreure la malaltia, però van superar-la amb el mètode de Lafuente.

Recordem que la febre groga és una malaltia vírica propagada, sobretot, pel mosquit *Aedes aegypti*. Durant la primera meitat del segle XIX ocorregueren a Espanya greus epidèmies, com la de Barcelona de l'any 1821, que ocasionà prop de 9.000 víctimes mortals. Hi hagué una confrontació aferrissada entre els metges que deien que era contagiosa, entre els quals Tadeo Lafuente, Mariano Lagasca i Joan Francesc Bahí, i els qui asseguraven que no era contagiosa. I tots dos bàndols tenien una part de raó, perquè no es coneixia ni l'agent causal ni el vector que propagava la malaltia.

Mariano La Gasca

Mariano Lagasca Segura (1776-1839).

